

Memo AB

Aan: DB en AB

Van: Nicole Geurtsen

Datum: 13 oktober 2025

Onderwerp: Update voorbereiding en aandachtspunten Participatiewet in Balans

Informereren voortgang en aandachtspunten Participatiewet in Balans

Deze memo informeert het DB en AB over de voortgang van de voorbereidingen rondom de wetswijziging Participatiewet in Balans. Deze memo sluit aan op die van 13 oktober 2025 en zoomt in op wat er sindsdien is veranderd en welke aandachtspunten er zijn.

Voortgang wetswijziging: Participatiewet in Balans is definitief

Goed nieuws: op 30 september 2025 heeft de Eerste Kamer het wetsvoorstel Participatiewet in Balans aangenomen. De 1^e fase aan wijzigingen gaat in op 1 januari 2026. Fase 2 betreft overgangsjaar 2026 en fase 3 gaat in op 1 januari 2027. Op 8 oktober 2025 hebben het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Divosa en de VNG definitieve afspraken gemaakt over de implementatie.

De belangrijkste verschuivingen in het implementatiemoment van de wijzigingen zijn:

- *Het recht om maatschappelijke participatie zelf vorm te geven schuift van fase 1 naar fase 3. Maatschappelijke participatie en ondersteunen bij maatschappelijke participatie verschuiven van fase 2 naar fase 3.*

Door deze verschuiving gaan alle wijzigingen rondom maatschappelijke participatie gelijktijdig in, zodat men niet eerst het recht krijgt om de maatschappelijke participatie zelf vorm te geven en daarna pas formeel ook de plicht tot maatschappelijke participatie. Het beleid rondom maatschappelijke participatie wordt in het overgangsjaar ingeregeld via de gemeentelijke re-integratieverordening. Werkzaak zet al nadrukkelijk in op maatschappelijk participeren, als arbeidsinschakeling niet mogelijk is. Het betreft daarom met name een aanscherping en formalisering van de huidige werkwijze. De verplichte toevoeging van beleid rondom maatschappelijke participatie aan de re-integratieverordening betreft ook de begeleiding van KP4 door participatiecoaches in gemeenten. We stellen die wijziging dus inhoudelijk met beleidsmedewerkers van gemeenten op.

Ondanks de verschuiving naar fase 3 van deze maatregelen, starten we met het aanpassen van de beleidsregels re-integratie en de gemeentelijke re-integratieverordening, vanwege noodzakelijke wijzigingen aan de re-integratieverordening in het kader van de wet Van School naar Duurzaam Werk. Door deze wetswijzigingen te combineren, kunnen we alle wijzigingen in de re-integratieverordening in één keer doorvoeren. Dit betekent echter dat we op 1 januari 2026 nog niet voldoen aan de verordeningsplicht voor Van School naar Duurzaam Werk.

In gesprek met andere gemeenten en Divosa constateren we dat meerdere gemeenten deze lijn volgen, omdat het efficiënter is om alle wijzigingen in één keer door te voeren.

We zorgen er wel voor dat onze werkwijze per 1 januari 2026 in overeenstemming is met de nieuwe wetgeving van Van School Naar Duurzaam Werk; de verordening volgt in het tweede kwartaal. Het is voor het kunnen samenvoegen van de aanpassingen in de re-integratieverordening van beide wetswijzigingen wel van belang dat het modelbeleid van VNG rondom maatschappelijke participatie in het 4^e kwartaal van dit jaar beschikbaar komt.

- *Het uniform verrekenen van inkomsten uit arbeid gaat van fase 2 naar fase 3.*

Deze wijziging vergt de aanpassing van gemeentelijke software. Dit moet worden opgepakt door de ontwikkelaar die dit voor de gemeenten regelt. De aanpassing van de software vergt naar verwachting van de VNG nog veel tijd. Als een gemeente eerder de uniforme verrekening wil toepassen, is dat complex en bewerkelijk. Het is daardoor onwaarschijnlijk dat gemeenten in het overgangsjaar deze wijziging al doorvoeren. Een verschuiving van de wijziging naar fase 3 sluit beter aan op wat haalbaar is. De wijziging is ingrijpend, dus op dit punt zal Werkzaak niet vooruitlopen, maar eerder afwachten tot de kinderziekten verholpen zijn in software en procedures.

Voortgang voorbereiding: aandachtspunten bij enkele wijzigingen in fase 1

Vereenvoudiging aanvraagprocedure

Vanaf 1 januari 2026 moeten inwoners direct een aanvraag kunnen doen wanneer zij zich melden voor een bijstandsuitkering. Deze wijziging moet zorgen dat inwoners meer rechtszekerheid hebben. Als een inwoner bij het melden direct een aanvraag doet, is de gemeente verplicht om een formeel besluit te nemen over die aanvraag. Mocht de inwoner het niet eens zijn met het besluit, dan kan hij bezwaar maken of in beroep gaan tegen het besluit. Daarnaast hoeft de inwoner minder lang te wachten op een besluit over het verstrekken van de uitkering.

De wijziging vergt aanpassingen in de werkwijze van Team Inkomen. In de huidige werkwijze voert de inwoner eerst een intakegesprek en neemt deel aan een bijeenkomst over rechten en plichten, voordat hij het aanvraagformulier krijgt. We zien de wijziging als positief. Het is belangrijk dat een inwoner snel een passende oplossing of voorziening krijgt die past bij zijn situatie. Tegelijkertijd is het van belang om goed te kijken hoe we onze werkwijze op dit punt willen veranderen, zodat deze daadwerkelijk bijdraagt aan bestaanszekerheid voor inwoners. Wij zien hierbij een aantal risico's. Als Werkzaak het doen van een aanvraag volledig openstelt, bijvoorbeeld op de website, moeten inwoners vooraf al veel vragen invullen en bewijsstukken uploaden. Terwijl op dat moment nog niet duidelijk is of ze wel of geen recht hebben op een uitkering. Doordat hiermee de volledige aanvraagprocedure in gang wordt gezet, kan het lang duren voordat een inwoner duidelijkheid krijgt. Bovendien bestaat het risico dat er aanzienlijk meer incomplete en onterechte aanvragen worden gedaan, waardoor het aantal afwijzingen toeneemt. Dit draagt niet bij aan bestaanszekerheid voor inwoners. Daarnaast kost het beoordelen van aanvragen op deze manier meer tijd en capaciteit. Werkzaak wil inwoners het liefst begeleiden naar een succesvolle aanvraag voor inkomensondersteuning bij het juiste loket, zodat aanvragen sneller en efficiënter kunnen worden behandeld.

Het is niet reëel om de nieuwe werkwijze op 1 januari 2026 gereed te hebben, als we dit op zo'n manier willen doen dat de kwaliteit van de dienstverlening stijgt.

In een volgende stand van zaken hebben wij meer zicht op een haalbare termijn om de dienstverlening op dit punt te veranderen. Geeft een inwoner actief aan direct een aanvraag te willen doen voordat een intakegesprek en bijeenkomst hebben plaatsgevonden, dan maken we dit in de tussentijd al wel mogelijk.

Verruiming ontvangsten uit giften

De Participatiewet in Balans schrijft een ruimhartig en uniform giftenbeleid voor. Met dat doel wordt een grens voor het vrijlaten van giften gesteld van 1.200 euro. We stellen voor de huidige grens van 1.800 euro voor giften te behouden. De gemeenten binnen Werkzaam hebben in het verleden deze grens gesteld omdat dit aansloot bij de ambitie om inwoners meer bestaanszekerheid te bieden. Het behouden van deze grens staat op gespannen voet met het doel van de wetswijziging om te uniformeren, maar past wel binnen het ruimhartige giftenbeleid dat de Participatiewet in Balans beoogt. In het GBO is dit besproken. De GBO-leden kunnen zich in dit voornemen vinden en verwachten vanuit de gemeenten geen bezwaren.

Inlichtingenplicht giften en vermogen

Vanaf 1 januari 2026 veranderen de regels rondom de inlichtingenplicht. Tot nu toe is het zo dat je als inwoner alle wijzigingen in je financiële situatie moet doorgeven. Vanaf 2026 hoeven inwoners niet meer door te geven dat hun vermogen is toegenomen, zolang het totale vermogen onder de vermogensgrens blijft. Ook hoeven ze giften tot de giftengrens niet meer actief te melden. In de praktijk zal dit voor giften niet een hele grote wijziging opleveren. We zien namelijk vaak dat giften niet gemeld worden en pas in beeld komen bij bijvoorbeeld een heronderzoek.

In de praktijk merken we dat het voor veel mensen lastig is om goed in te schatten wat een gift of vermogen is, wanneer iets meetelt en hoe je dat moet bijhouden. Zo bestaat het risico dat een inwoner ongemerkt boven de giftengrens komt. Of dat een inwoner geld ontvangt waarvan hij denkt dat het vermogen is, terwijl de gemeente het ziet als inkomen dat in mindering gebracht moet worden op de uitkering. Deze onduidelijkheid brengt een risico met zich mee en kan leiden tot schending van de inlichtingenplicht en eventuele terugvorderingen. Daarom is het belangrijk om inwoners goed te informeren wat er van hen verwacht wordt en hen te helpen om het benodigde inzicht te hebben. In samenwerking met Inkomen zal dit verder worden uitgewerkt, waarbij het werken vanuit wederzijds vertrouwen centraal staat en rekening gehouden wordt met (verschillen in) het doenvermogen van inwoners.

Ambtshalve verstrekken individuele inkomenstoelage (IIT)

In de Participatiewet in Balans staat dat gemeenten zelf het initiatief mogen nemen om de individuele inkomenstoelage te verstrekken. Voor de gemeente West Maas en Waal doet Werkzaam dit al. Een deel van de inwoners krijgt de individuele inkomenstoelage zonder dat zij daar een aanvraag voor hoeven te doen. Tijdens het GBO-overleg bleek dat andere gemeenten dit nog niet doen, maar wel interesse hebben in deze aanpak. Werkzaam kan gemeenten gegevens verstrekken, op basis waarvan zij kunnen bepalen welke inwoners ambtshalve individuele inkomenstoelage toegekend kunnen krijgen. Denk daarbij aan inwoners die in klantprofiel 4 zitten, een ontheffing van de arbeidsplicht hebben of niet meer dan deeltijd kunnen werken.

Financiering: incidenteel budget voor implementatie en structureel budget voor verstrekkingen

Het Rijk stelt incidentele middelen beschikbaar voor de implementatie van de wetswijziging. Hiervan wordt een deel besteed aan ondersteuning voor gemeenten door VNG en Divosa. Hieronder het budgetoverzicht voor de jaren 2025 t/m 2030 (exclusief uitkeringsfactor).

Implementatie participatiewet in balans

Exclusief uitkeringsfactor

West Maas en																
	Culemborg		Maasdriel		Neder-Betuwe		Tiel		West Betuwe		Waal		Zaltbommel		Totaal	
2025	€	30.982,00	€	19.116,00	€	20.169,00	€	68.455,00	€	34.801,00	€	15.394,00	€	24.689,00	€	213.606,00
2026	€	12.964,00	€	7.998,00	€	8.439,00	€	28.643,00	€	14.561,00	€	6.441,00	€	10.330,00	€	89.376,00
2027	€	3.035,00	€	1.872,00	€	1.976,00	€	6.703,00	€	3.408,00	€	1.508,00	€	2.418,00	€	20.920,00
2028	€	842,00	€	516,00	€	545,00	€	1.860,00	€	942,00	€	416,00	€	668,00	€	5.789,00
2029	€	842,00	€	516,00	€	545,00	€	1.860,00	€	942,00	€	416,00	€	668,00	€	5.789,00
2030	€	842,00	€	516,00	€	545,00	€	1.860,00	€	942,00	€	416,00	€	668,00	€	5.789,00

Het budget wordt via de Algemene Uitkering verstrekt en valt daarmee onder het participatiebudget. Daardoor is 80% beschikbaar voor dekking van salarislasteren en 20% voor instrumentarium.

Het Rijk stelt dat de uitvoering van de gewijzigde wet geen structurele verhoging van het participatiebudget vergt, doordat het pakket van wijzigingen zowel intensiveringen als vereenvoudigingen betreft. Wel wordt structureel een toevoeging gedaan voor het inzetten van bijvoorbeeld het harmoniseren van de jongerennorm, bufferbudget, verbreden van de reikwijdte van de ALO-kop en andere. Met uitzondering van de eerste wijziging gaan de andere wijzigingen pas in fase 3 in op 1 januari 2027.

In hoeverre het beschikbaar gestelde incidentele en structurele budget afdoende is voor het meerwerk van de implementatie en uitvoering, is moeilijk in te schatten. Dit zal ook afhangen van lagere regelgeving die bepalend kan zijn voor de impact van bepaalde wijzigingen.

Afstemming: cliëntenraad, GBO en bestuur

- In oktober 2025 is in de cliëntenraad een toelichting gegeven op de veranderingen in de Participatiewet in Balans. In november 2025 volgt een werksessie waarin we dieper ingaan op de voornemens voor de implementatie van fase 1.
- De voortgang van de implementatie van de Participatiewet in Balans is een vast agendapunt in het GBO.
- In het 4^e kwartaal van 2025 informeren we het MT, DB, de cliëntenraad en het GBO over wat er voor fase 1 concreet verandert in onze dienstverlening en budgetten voor de Participatiewet in Balans.
- We verwachten in het 2^e kwartaal van 2026 nieuwe beleidsregels re-integratie en de re-integratieverordening in concept voor te leggen aan het DB. In de loop van 2026 volgen naar verwachting nog enkele andere wijzigingen, waaronder de Afstemmingsverordening.